

**KIYIM HAQIDA UMUMIY MA'LUMOT. TIKILADIGAN KIYIM UCHUN GAZLAMA VA
FASON TANLASH**

Abdullayeva Ambarjon Artikbayevna

*Xorazm viloyati Gurlan Tumani
29-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi
Texnologiya fan o'qtuvchisi*

Masharipova Yulduz Rustamovna

*Xorazm viloyati Gurlan tumani
31-sonli umumiy o'rta ta'lim maktabi
Texnologiya fan o'qtuvchisi*

Annotatsiya. *Kiyim-kechaklar har bir xalq tarixi bilan uzviy bog'liq bo'lib, moddiy-madaniy yodgorliklar ichida xalqlarning milliy o'ziga xosligini aks ettirib, etnik belgilari bilan ajralib turadi. Mazkur maqolada kiyim haqida ma'lumotlar va ularga gazlama yoki fason tanlash haqida ma'lumot berilgan.*

Kalit so'zlar: *Tukli gazlamalar, fason, ijtimoiy munosabatlar, andoza, milliy ko'ylak, kompozitsiya san'ati, bezaklar.*

Kiyimlarda el-elat tarixiga borib taqaladigan an'analar, urf-odatlar, ijtimoiy munosabatlar, ma'rifiy, din va estetik shakllarning ayrim unsurlari ifodalanadi. Jamiyat turmushi, iqtisodiyoti va siyosatida bo'layotgan o'zgarishlar bilan barobar kiyim shakllari ham o'zgarib boradi, unda xalqning moddiy ahvoli, kishilarning didi, gozallik to'g'risidagi ideallari, xo'jalik yuritishning o'ziga xos jihatlari hamda oilaviy turmushning ba'zi tomonlari ham ko'zga yaqqol tashlanadi.

Kiyim, kiyim-kechak deb badanni yopib turuvchi har qanday mato parchasiga aytiladi. Kiyimlar tikiladi, to'qiladi, yoki boshqa usullar bilan tayyorlanadi. Kiyim kiyishdan maqsad avvalo tanani atrof-muhit ta'siri: issiq-sovuq, shamol, chang-to'zon, quyosh nurlari, yog'in va hokazodan asrashdir. Bundan tashqari kiyim ijtimoiy sabablarga ko'ra ham kiyiladi

Kiyim — inson tanasini tashqi muhit (iqlim, ob-havo o'zgarishlari, quyosh nuri va b.) ta'siri va turli mexanik ta'sirlardan asraydigan vositalar to'plami; estetik vazifani bajaradi hamda jins, yosh, milliylik va b. xususiyatlarni o'zida aks ettiradi. Keng ma'noda "Kiyim" tushunchasi bosh K.lar, oyoq K.lar (poyabzal), qo'lqop va b.ni ham o'z ichiga oladi.

Kiyim turiga ko'ra — ichki kiyim, ustki kiyim, bosh kiyimlar, oyoq kiyimlar (poyabzal); vazifasiga ko'ra— kundalik, uyda, dam olish paytida, bayram va to'y-marosimlarida kiyiladigan (kishilik) kiyimlar, ish kiyim (jomakor), sport kiyim, rasmiy kiyim (forma)lar, maxsus kiyimlarga bo'linadi; ayollar, erkaklar va bolalar kiyimlariga ajratiladi.

Tukli gazlamalardan kiyim tikishda ham ayrim qonuniyatlarga e'tiborni qaratish lozim. Tukli matolardan kiyim tikish oddiy matolardan kiyim tikishdan tubdan farq qiladi. Tukli matolar bilan ishlashda e'tiborliroq bo'lish lozim. Ayrim tukli matolar dazmollash

jaroyonida tuki bosilib o'sha joy yaltirab qoladi va kiyim sifati buziladi. Bunday matolardan kiyim tikishda, ayniqsa, dazmollash jarayonida mayda-mayda temir tishli tasmalardan foydalanish lozim. Kiyim pastki tomoniga tishli tasma qo'yiladi va dazmollanadi qirqim ehtiyotlik bilan amalga oshiriladi. Tukli matoni tuklari tishli tasma orasiga kirib, qayrilmaydi, dazmollash jarayoni tugaganda gazlamani tuklari avvalgi holatini saqlaydi. Shunday hollarda ham matoni tuki yaltirab qolsa, qirqim cho'zib tikiladi va qattiq qoqib qirqim dazmollanmasligi kerak bo'ladi.

Tukli gazlamalardan kiyim tikishda tikiladigan qirqim chamalab ilgaklar yordamida har joydan ildirib qo'yiladi, undan so'ng mashina chok yuritiladi. Tukli gazlamani ilgak ildirmasdan tikilsa gazlama tuklari surilib qirqim tomonlari uzun-kalta bo'lib qolishi mumkin. Oldinlari bunday gazlamalarni avval qolda ko'klab keyin tikib chiqilardi. Hozir esa tayyor bir tomoni tomtoglangan ilgaklarni bozorlarda ko'plab uchratish mumkin.

Tukli gazlamalar ko'pincha sitiluvchan bo'ladi bunday gazlamalardan kiyim tikishda qirqimlari yormalanishi lozim. Tukli gazlamalarni bichish jarayoni ham ancha murakkab jarayon hisoblanadi. Tukli gazlamalardan kiyim bichishda, tuksiz gazlamaga nisbatan ancha koproq gazlama sarflanadi. Chunki andozlar gazlamaga faqat bir tomonlama joylashtiriladi.

Ayollar milliy ko'ylaklari uchun bezak elementlarini tanlash. Bezak elementlari juda xilma-xil bolib ularni tanlashda quyidagilarga e'tibor qaratish lozim:

- gazlama xususiyatlariga;
- gazlama rangi va gullariga;
- gazlama narxiga va gazlama bezaklariga;
- kiyim turiga;
- kiyim kiyilish joyi va kiyim egasini yoshi, tashqi korinishiga;
- kiyim fasoniga.

Agar milliy ko'ylak kundalik ishlarga mo'ljallangan bo'lsa kiyim bezagi unchalik sezilmaydigan, ko'zga tashlanmaydigan bolishi shart. Masalan, tasmalar, torlar, jiyaklar va hakoza.

Agar kiyim kechalik kiyim bo'lsa va gazlama qimmat narxli bo'lsa unda gazlamaga xos bezaklar tanlanadi. Gazlama rangi, gazlama gullarini rangi va shakli, gazlama bezaklari (toshlari, ko'zchalari, tesmalari) turiga qarab bezak gazlama tanlash lozim. Ayrim hollarda gazlamani o'zi bezaklarga boy bo'lsa gazlama bezaklarini qirqim joylardagi bezaklari ehtiyotlik bilan so'kilib uni kerakli joylarga ornatish mumkin. Ayrim boy bezakli gazlamalarga ortiqcha bezak berilsa kiyim bachkanalashib ketadi. Bunday hollarda bu kiyim kechaklarda kiyim bezak elementlari qo'llanilmaydi.

Milliy kiyimlarga toshli bezaklar tanlashda toshni rangi ham gazlama rangi yoki gazlama gullari ko'p takrorlanadigan rangiga mos ravishda tanlanadi. Aks holda kiyimga bezak ko'rk berish o'rniga uni sifatini buzadi.

Demak, kiyimni qanchalik sifatli tikkan bilan uni bezaklarini, kiyim elementlarini to'g'ri tanlanmasa, tanlangan elementlardan to'g'ri foydalanilmasa kiyim sifatli chiqmaydi. Shuning uchun, biz yuqorida bergan tavsiyalarga amal qilinsa kiyim sifatiga kafolat berish mumkin bo'ladi.

Muxtasar qilib aytganda, kiyimning obrazli ifodaviyligiga kompozitsiya san'ati vositasida, ya'ni kiyimni tadshshl etuvchi hajmlar, ranglar, chiziqlar, detallar va bezak elementlarini yangi va uzviy bir butun qilib birlashtirish vositasida erishiladn.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Komilova X.X., Hamroyeva N.K. tikuv buyumlarini konstruksiyalash. Toshkent.2003.
2. Xasanboyeva G.K., Karimova O.I. Kiyim modelini ishlash va konstruksiyasinitayyorlash., Toshkent. "Oqituvchi. 1990.
3. Toshpolatov S.Sh., Komilova X.X., va boshq. Tikuv buyumlarini loyihalash.,Toshkent. "Voriz - nashriyot". 2007.
4. Jabborova M. "Tikuvchilik texnologiyasi" T.: "O`qituvchi", 1994
5. Ziyonet.uz